шением разного рода задач, и использованием методов исследования, вызывает у экспертов ряд трудностей при пользовании информационными ресурсами.

Ключевые слова: учет, криминалистическая регистрация.

Kaduk S.V.

CALL RECORDS OF SUBSIDIARY. THE PLACE IN THE SYSTEM OF CRIMINALIST REGISTRATION.

A successful lead through and effective expert research depends on intellectual potential of specialist, who examines. At the same time, the increase of streams of different sort of information is caused by scientific and technical progress, expansion of circle of objects of judicial examination, decision of different sort of tasks causes the number of difficulties in implementation of different methods of research at using informative resources.

Keywords: accounts, criminalistics registration.

Когутич І.І.

ПРО СТРУКТУРУ МЕТОДИКИ РОЗГЛЯДУ В СУДІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ВБИВСТВА

УДК 343.98:343.139

Актуальність теми. Питання методики розгляду кримінальних справ в суді, в тому числі справ про вбивства, є новим для криміналістики. Серед тих, хто гіпотетично вважає можливу і необхідну розробку цього питання, усього декілька науковців криміналістів. Зокрема, В.К.Гавло (РФ) вважає, що "…криміналістична методика розслідування злочинів, виступаючи завершальною частиною криміналістики, вивчає криміналістичні особливості вчинення, попереднього розслідування та судового розгляду окремих видів та груп злочинів та розробляє у відповідності з кримінально-процесуальним законом систему загальних та окремих теоретичних положень, методичних рекомендацій про найдоцільніші комплекси судових, слідчих, оперативно-розшукових та інших організаційних дій, їх поєднання, застосування техніко-криміналістичних засобів і тактичних прийомів для вирішення наявних слідчих та судових ситуацій, що знаходить свій вираз у системі знань про криміналістичні характеристики вчинення окремих видів і груп злочинів та в типових системах криміналістичних знань про їх попереднє розслідування та судовий розгляд" [1,с.465-466].

І дійсно, якщо погоджуватись з тезою про існування тактики судового розгляду кримінальних справ, тоді логічною буде позиція щодо права на існування у межах криміналістичної методики - методики судового розгляду кримінальних справ. Адже судова тактика пов'язана з судовою методикою (методикою судового розгляду кримінальних справ). Судову тактику і методику "…важко розділити. … ця діяльність єдина, хоча й має різні аспекти, суб'єктів та учасників".

Однак, реалії сучасної криміналістичної науки такі, що переважна більшість її представників-науковців криміналістичну методику вбачають тільки в межах досудового розслідування, тобто фактично ототожнюють її з методикою розслідування окремих видів, груп злочинів (навіть якщо називають методику криміналістичною). Це, як видається, безпідставно звужує сферу наукового застосування криміналістичної методики, а тому негативно відображається на науковому та методичному забезпеченні судового слідства і всього судового розгляду кримінальних справ.

Невже тільки стадією досудового розслідування обмежується сфера реалізації своєї функції криміналістичною методикою? Якщо кримінальна справа з затвердженим прокурором обвинувальним висновком передана до суду, то невже не виникає необхідність у використанні судом криміналістичних методик судового розгляду відповідних категорій кримінальних справ, адаптованих саме для ситуацій, що можуть виникати на цій стадії кримінального судочинства? "Відповідь, як видається, повинна бути однозначною: предметом криміналістичної методики виступає пізнання закономірностей застосування методики і в процесі судового розгляду, а отже, сфера долучення її наукового потенціалу розповсюджується й на судове слідство у формі оптимально розробленої методики щодо його проведення" [1,с.460].

Методика судового розгляду кримінальних справ як підсистема криміналістичної методики (поряд з методикою розслідування окремих видів, груп злочинів) розпочинає своє функціонування з моменту надходження кримінальної справи в суд і до прийняття в ній судом відповідного рішення. У ній досліджуються та містяться відповіді на інші, аніж в методиці розслідування окремих видів, груп злочинів, запитання: як планувати судовий розгляд кримінальної справи (особливо в ході судового слідства); яка сутність виникаючих судових ситуацій і чим вони різняться від слідчих ситуацій; які методичні прийоми необхідно використати для вирішення проблемних ситуацій в умовах змагального процесу, що і як необхідно встановити, в якій послідовності тощо; яким є алгоритм дій суду, державного обвинувача та захисника у дослідженні доказів, наприклад таких, що суттєво змінились в ході судового слідства в порівнянні з досудових слідством; якою повинна бути, залежно від можливих судових ситуацій, тактика виконання судово-слідчих дій тощо.

У структурі криміналістичної методики судового розгляду кримінальних справ виправдано розглядати дві частини: загальну та особливу.

Загальна частина – це загальні положення методики судового розгляду кримінальних справ, утворених теоретичними основами методики, а саме - її предметом, метою і завданнями, системою тощо

Особлива частина – це сукупність типових окремих методик судового розгляду кримінальних справ певних категорій у вигляді науково обґрунтованих систем методичних рекомендацій для суду, державного обвинувача і професійного захисника з підготовки та безпосереднього здійснення чи участі у здійсненні ними судового розгляду кримінальних справ щодо окремих видів (груп) злочинів.

Типова структура окремої методики судового розгляду певної категорії кримінальних справ може мати наступний вигляд: криміналістична характеристика злочинів відповідних видів (груп) та характеристика інформації зі справи; предмет судового розгляду (обставини, що підлягають встановленню судовим розглядом); судові ситуації ; система судових та судово-слідчих дій залежно від категорії кримінальних справ; особливості тактики судово-слідчих дій щодо окремих категорій кримінальних справ; використання в суді спеціальних знань залежно від специфіки (категорії) кримінальної справи тощо.

Криміналістична характеристика вбивств – це розроблена на основі вивчення й узагальнення слідчо-судової практики у справах про вбивства система аналітичної інформації, що характеризує типові особливості осіб вбивць, їхніх жертв, мотивів вбивства, а також місця, часу, знарядь, способів та інших складових обстановки вчинення й приховування цих суспільно небезпечних діянь, яку використовують з метою досягнення їхнього успішного та ефективного розслідування, судового розгляду й попередження.

Очевидно, що успіх кримінального провадження у конкретних справах щодо вбивств на всіх його стадіях і етапах залежить не тільки від особистого досвіду суб'єктів цього провадження, а й від знання ними положень криміналістичної науки у цій сфері. Важливою складовою цих знань є криміналістична характеристика вбивств, оскільки саме вона містить чи не найбільш концентровану і насичену науково-практичними узагальненнями інформацію про всі типові аспекти вбивств. Однак враховуючи, що питання про зазначені у запропонованому визначенні типові елементи криміналістичної характеристики вбивств достатньо розроблене у спеціальній літературі, видається, немає потреби у їхньому детальному аналізі, навіть з позиції особливостей судового розгляду кримінальних справ цієї категорії.

Використання у ході розгляду в суді кримінальних справ про вбивства тих чи інших рекомендацій як тактики судового розгляду, так і методики судового розгляду, ситуативно обумовлено характером та наповненням перспективно наявної або реально виниклої судової ситуації. Іншими словами, під час кожного судового розгляду відбувається адап-

тація окремої методики до особливостей конкретного випадку, тобто до конкретної ситуації.

Можна запропонувати декілька критеріїв поділу ситуацій, які виникають на різних етапах розгляду кримінальних справ про вбивства: 1) за елементним складом: а) прості (одноелементні); б) складні (багатоелементні або комплексні); 2) за співвідношенням інтересів учасників: а) проблемні (конфліктні); б) безпроблемні (безконфліктні); 3) за розповсюдженістю : а) типові; б) нетипові (специфічні); 4) за характером конфлікту: а) особливо конфліктні (непримиренного суперництва); б) легкоконфліктні (незначного суперництва); 5) за впливом на перебіг розгляду справи: а) сприятливі; б) несприятливі тощо.

Особливої уваги заслуговують типові судові ситуації конфліктного характеру щодо спроб підсудного уникнути кримінальної відповідальності за вчинене або ж суттєво пом'якшити покарання.

Будь-яка окрема методика повинна містити також перелік обставин, що підлягають дослідженню як на досудових, так і на судових стадіях кримінального судочинства.

Завдання методики судового розгляду вбивств полягає в тому, щоб шляхом аналізу судової практики напрацювати перелік питань, що підлягають встановленню щодо безпосередньо події цього виду злочину.

В основу цього переліку мають бути покладені обставини, зазначені у ст. 64 КПК, однак у межах типової методики цей перелік повинен бути дещо конкретизованим і розширеним з урахуванням основних і додаткових ознак цього виду злочину. Тут мають бути враховані як кримінально-правові і криміналістичні ознаки, так і організаційно-тактичні особливості (особливості аналізу й оцінки інформації, що надходить, ситуацій, що складаються на різних етапах провадження у справі, можливих тактичних і правових рішень).

Так чи інакше судовим розглядом мають бути знайдені відповіді на запитання: що відбулося: самогубство, нещасний випадок, природна смерть або ж їх інсценування, чи все ж вбивство; кого було вбито; що виступає місцем вчинення вбивства і чи воно вчинено на місці знаходження трупа; яким способом, за допомогою яких знарядь і засобів вчинено вбивство; яка причина смерті, час скоєння вбивства; чи передувала вбивству боротьба, бійка, чи не було посягання на загиблого неочікуваним; якими були роль та дії потерпілого у конфлікті; в якому положенні знаходився потерпілий у момент заподіяння йому смертельних пошкоджень; в яких відносинах перебували потерпілий і винний; коли, звідки, з якою метою, в який спосіб винний та загиблий прибули на місце події; чи намагалась винна особа приховати сліди злочину; якщо так, тоді: 1) які конкретно заходи для цього вживала; 2) які засоби, знаряддя або предмети

для цього використовувала; 3) як вони до неї потрапили; скільки часу винна особа перебувала на місці події після вбивства; як, у якому напрямі винний залишив місце події; скільки людей брало участь у вбивстві; чи було це вбивство наперед задуманим і підготовленим, чи відбулось неочікувано, раптово, без підготовки, під час випадкового конфлікту; вчинене з прямим або непрямим умислом; який мотив вбивства; Хто перебував у районі місця події в період, починаючи із прибуття винного і потерпілого на місце події і до моменту залишення його вбивцею (питання про майбутніх свідків); хто вчинив убивство і т. і.?

Обізнаність із переліком обставин, що підлягають дослідженню у справах того чи іншого виду злочинів, даватиме змогу суду (судді), обвинувачу та захиснику: по-перше, на етапі підготовки до судового розгляду оцінити докази, зібрані в процесі досудового розслідування, з погляду всебічності, повноти й об'єктивності та оцінити, наскільки правильно визначено предмет і межі доказування; по-друге, скласти план дослідження доказів під час судового слідства, що буде об'єктом обговорення перед початком судового розгляду; по-третє, орієнтуватися безпосередньо за ходом дослідження тих чи інших доказів: показань, результатів експертних досліджень, документів тощо (зокрема, під час постановки запитань, заявленні, розгляду й вирішенні клопотань тощо); по-четверте (щодо прокурора і адвоката) визначити структуру і зміст своїх промов, які вони виголошуватимуть на завершення судового розгляду.

Зважаючи на складність у викладі однієї обставини, що підлягає дослідженню, необхідно відобразити все різноманіття аспектів, які характеризують ті чи інші елементи справи, визначити основні із них, іноді доповнені переліками уточнюючих питань. Ці питання конкретизують знання у відповідних напрямах дослідження події злочину, способу його вчинення, особистостей підсудних чи потерпілих і т. п.

Суд (суддя), прокурор і адвокат, використовуючи запропоновані в методиках максимально конкретизовані обставини, що підлягають дослідженню у справах тієї чи іншої категорії, мають змогу дещо цілеспрямованіше, з меншими витратами часу і сил вивчати матеріали та результати досудового розслідування. Під час цього, як вже зазначено, можна обрати як прямий (від постанови про порушення кримінальної справи), так і зворотний (від обвинувального висновку) порядок вивчення. Знання основних питань, на які необхідно відреагувати в матеріалах справи, дає змогу цим суб'єктам кримінального провадження порівняно точно і швидко встановити, наскільки повно і всебічно досліджені всі обставини справи, чи є прогалини в розслідуванні, у чому конкретно вони полягають.

В основу побудови плану судового розгляду кримінальної справи в суді першої інстанції кожен з перелічених суб'єктів (передусім прокурор і головуючий суддя) повинен покласти саме ці обставини. Диференціюванням особливостей цих обставин варто визначати найдоцільніший порядок дослідження доказів під час судового слідства.

Якщо ж унаслідок судового розгляду зміст тих чи інших доказів у суді буде змінено, саме перелік обставин дослідження допоможе вирішити дилему, наскільки ці зміни впливають на загальну картину події, викладену, з одного боку в обвинувальному висновку, з іншого – сформовану в уяві, відповідно, судді (суддів), прокурора, адвоката внаслідок їхньої діяльності як суб'єктів її пізнання. Відповідь на це питання спонукатиме кожного із них, відповідно до виконуваної ними процесуальної функції, до адекватного корегування тактики процесу подальшого дослідження доказів, і тих, що змінились, і збережених без змін.

Відповідно до діючого кримінально-процесуального законодавства під час судового слідства можна виконати практично всі судово-слідчі дії. Типова методика судового розгляду кримінальних справ про вбивства повинна містити можливі варіанти послідовності цих дій. І вона залежатиме від: а) криміналістичної складності завершення розслідування у справі про вбивство; б) особливостей виконуваних на досудовому розслідуванні слідчих дій щодо цієї категорії справ; в) характеру можливих типових судових ситуацій на початок судового слідства; г) типових результатів прогнозування змісту майбутнього судового слідства тощо.

Методика повинна містити й тактичні особливості виконання тих чи інших судово-слідчих дій. Ця послідовність залежатиме від: а) криміналістичної складності закінчення розслідування; б) особливостей виконуваних на досудовому розслідуванні слідчих дій щодо цієї категорії справ (вбивства, крадіжки тощо); в) характеру можливих типових судових ситуацій на початок судового слідства; г) типових результатів прогнозування змісту майбутнього судового слідства тощо.

Методика судового розгляду вбивств повинна містити й тактичні особливості виконання судово-слідчих дій щодо цієї категорії кримінальних справ. Такі особливості розроблені криміналістикою для досудового розслідування вбивств. Їх необхідно використати і в судових засіданнях. Зрозуміло, не шляхом механічного перенесення, а з урахуванням особливостей судового слідства.

1.Гавло В.К. Общие положения криминалистической методики расследования отдельных видов преступлений // Криминалистика: Учебник /Под ред. Л.Я.Драпкина, В.Н. Карагодина. – М.: Юридическая лит., 2004. – 896 с.

2.Корчагин А.Ю. Судебное разбирательство уголовных дел: понятие, организация, тактика. Монография. – М.: ИД "Юридический мир", 2007. – 141 с.

3. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3 т. Т.3: Криминалистические средства, приёмы и рекомендации / Р.С.Белкин. – М.: Юристъ, 1997 – 480 с.
4.Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р.С.Белкин. – М.: Бек, 1997, - 342 с.
5. Ким Д.В. Криминалистические ситуации и их разрешение в уголовном судопроизводстве: монография // Под ред. В.К.Гавло / Д.В.Ким. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2006. – 206 с.
6. Волчецкая Т.С. Криминалистическая ситуалогия /Т.С.Волчецкая. – М.:Юрлитинформ, 1997, - 245 с. – С. 130-145.

Когутич І.І.

ПРО СТРУКТУРУ МЕТОДИКИ РОЗГЛЯДУ В СУДІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ВБИВСТВА

Питання методики розгляду кримінальних справ в суді, в тім числі справ про вбивства, є новим для криміналістики. Погоджуватись з тезою про існування тактики судового розгляду кримінальних справ, тоді логічною буде позиція щодо права на існування у межах криміналістичної методики - методики судового розгляду кримінальних справ.

Ключові слова: методика, судовий розгляд, кримінальна справа, вбивство.

Когутыч И.И.

О СТРУКТУРЕ МЕТОДИКИ РАССМОТРЕНИЯ В СУДЕ УГОЛОВНЫХ ДЕЛАХ ОБ УБИЙСТВАХ

Вопросы методики рассмотрения уголовных дел в суде, в том числе дел об убийствах, является новым для криминалистики. Соглашаться с тезисом о существовании тактики судебного разбирательства уголовных дел, тогда логической будет позиция относительно права на существование в пределах криминалистической методики - методики судебного разбирательства уголовных дел.

Ключевые слова: методика, судебное разбирательство, уголовное дело, убийство.

Kohutych I.I.

The Structure of Method of Court Consideration of Murder Criminal Cases

The question of method of the court consideration of criminal cases including even murder cases is new for criminalistics. Consenting from the thesis, that the tactic of judicial trial exists, it will be logically to form the opinion that method of the court consideration of criminal cases is included to the general criminalistics method.

Keywords: method, judicial trial, criminal case, murder.

Микитин Ю.І.

ІНСТИТУТ ПРИМИРЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ

УДК 343.137.9

Актуальність теми. Інтеграція України у світову та європейську спільноту вимагає від нашої держави адаптування національного законодавства до міжнародних стандартів і зобов'язань. Особливо це стосується кримінального процесу, через який здійснюється реалізація і охорона